

VERSLAG VAN DE EXCURSIE VAN 4 MEI 1985 NAAR OOSTDUINKERKE.

F. KERCKHOF

Zaterdagochtend 4 mei. Ondanks het vroege uur en het druilerige weer stonden toch zes moedige strandjutters op de afgesproken plaats te kleumen. Het was niet alleen erg koud voor de tijd van het jaar, maar als je bedenkt dat het eigenlijk nog maar 5 uur in de ochtend was, dan had de natuur nog tijd genoeg om op te warmen. Of leve het zomerruur ! De vele interessante vondsten deden ons echter de kou en het vroege uur snel vergeten.

Eerst wandelden we wat langs de vloedlijn die niet veel speciaals opleverde. Massaal eikapsels van de Wulk *Buccinum undatum* L. tussen min of meer verdroogde wieren zoals Knotswier *Ascophyllum nodosum* (L.), Japans bessenwier *Sargassum muticum* (Yendo) en Blaaswier *Fucus vesiculosus* L. waren algemeen; hier en daar ook wat stukken Riemwier *Himanthalia elongata* (L.). Er lagen ook talrijke Zeeklitten *Echinocardium cordatum* (Pennant), meestal beschadigde en niet al te frisse exemplaren. Deze soort was verder in het aanspoelsel ook heel algemeen. In de vloedlijn nog wat schelpen en Messen waarover later meer. Een dood, maar gaaf exemplaar van de Zeekat *Sepia officinalis* L. besluit deze korte inventaris van de vloedlijn. Van de Zeekat werd overigens in het aanspoelsel nog één van de kaken gevonden.

Al gauw echter zakten we af naar de aanspoelsel concentraties lager op het strand. Zoals gewoonlijk lagen die op de schuine, aflopende hellingen naar de strandplassen (zwinen of kellen) toe. Deze zgn. achterzwinlijnen vertoonden een mooie sortering : bovenaan schelpen, van grof naar minder grof, onderaan meer organisch materiaal zoals poliepen kolonies, wormkokers en "afval". Wie wilde kon zich hier een volledige plastic uitzet bij elkaar zoeken!

Laten we onze bespreking van de gevonden groepen beginnen met de Weekdieren (Mollusca). Een aantal soorten lagen werkelijk massaal voor het oprapen. Dit was bijvoorbeeld het geval voor de Rechtsgestrepte platschelp *Angulus labulus* (Gmelin). Deze soort was eigenlijk niet zo zeer in het aanspoelsel te vinden maar lag meer verspreid in brede vlekken met o.a.

ook fijnere schelpfragmenten op het strand zelf. Op die plaatsen lagen de lege doubletjes dan ook letterlijk voor het opscheppen. Ideaal zo'n situatie voor wie eens een studie wil maken over de sculptuur van deze schelpjes. Aangezien dit een stokpaardje is van R. Vanwalleghem nam die er meteen een flinke hoeveelheid van mee. Ze zijn namelijk niet altijd "rechts" gestreept ! Het resultaat van zijn onderzoekje kon je lezen in De Strandvlo 5(3). De schelpjes hadden ongeveer allemaal dezelfde grootte, zowat rond de 20 mm. Verder waren er opvallend veel exemplaren bij met een roodachtige vlek rond de top. Tussen de Rechtsgestreepde lagen er ook Tere platschelpen *Angulus tenuis* (da Costa) van ongeveer dezelfde grootte, eveneens lege doubletjes. Echt grote exemplaren werden van deze soort niet gevonden.

Op andere plaatsen was dan weer de Halfgeknotte strand-schelp *Spisula subtruncata* (da Costa) massaler dan ooit te vinden. Talrijke lege doubletten en veel levende dieren waaronder enkele vrij grote exemplaren. Waar is de tijd, nog niet zo lang geleden (+ 1975) dat we een gat in de lucht sprongen als we een vers doublet vonden! Sommige dieren waren zich opnieuw aan het ingraven in de strandplassen. Ook tegen de laagwaterlijn waren heel wat ingegraven exemplaren te vinden.

En dan de Messen. Onze Ensis-fanaat M. Dumoulin kreeg bijna een acute hartstilstand bij het zien van al dat moois. Gelukkig was hij met de auto! Massaal, het woord wordt vervelend, lagen ze daar voor het oprapen. Merkwaaardig was deze maal het overwicht van *Ensis siliqua* (L.) cf. *minor* (Chenu) t.o.v. *E. arcuatus* (Jeffreys). Anders is dit steeds omgekeerd.

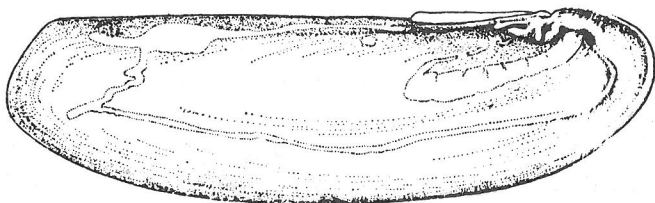
Een andere niet alledaagse vondst waren de exemplaren van de Messchede *Solen marginatus* Pulteney, niet één exemplaar maar talrijke verse doubletten. Waar deze soort vroeger slechts sporadisch aanspoelde, had er dit jaar blijkbaar een "invasie" plaats. Inderdaad, reeds sedert half april spoelden er geregeld en talrijk verse doubletten aan, in 't begin zelfs met vleesresten (Rappé, P., 1985). Nu vonden we exemplaren van ongeveer 6 tot 15 cm, behorend tot 3, misschien 4 jaarklassen. Dit wijst er op dat er zich in de laatste jaren vóór onze kust toch een redelijke populatie van deze zuidelijke soort heeft kunnen opbouwen. Waarschijnlijk werden de schelpen nu door bepaalde factoren uitgespoeld en op het strand geworpen. Het is dan wel merkwaaardig dat we in vroegere jaren *Solen marginatus* Pulteney nooit zo massaal hebben gevonden. In elk geval waren de schelpen zo fris dat ze niet van erg ver uit de kust afkomstig konden zijn. Alleszins een spectaculair optreden van *Solen marginatus*

Pulteney.

En het messenverhaal is nog niet afgelopen. Een andere ongewone soort uit deze groep die we vonden was de Sabelschede

Cultellus pellucidus

(Pennant). In taal werden zo maar eventjes 30 verse (maar lege) doubletjes opgeraapt. Ze waren allemaal vrij groot (+ 30 mm) en tamelijk breed, dit in vergelijking met exemplaren afkomstig van de

Cultellus pellucidus (Pennant)

(uit N. Tebble, 1976)

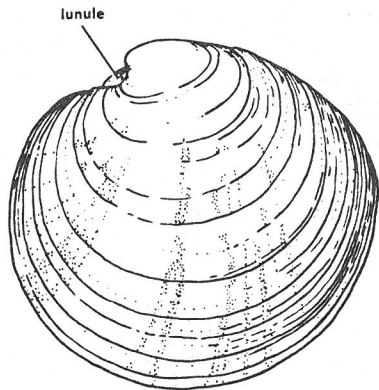
kustvisserij. Ook van deze soort is het bij mijn weten de eerste maal dat ze zo talrijk gevonden werd. toch moet ze voor onze kust niet zo zeldzaam zijn, want er zijn regelmatig meldingen van de kustvisserij.

Wat er verder aan mollusken te vinden was, is ook niet mis. Een vers maar leeg doublet van de Artemisschelp *Dosinia exoleta* (L.) van 27 mm. Bij mijn weten een unieke strandvondst van deze soort. Ze is wel gekend van vóór onze kust maar verder weg en zeker niet algemeen. We vonden nog 6 Grote tepelhoorns *Lunatia catena* (da Costa), 3 ervan nog met operculum, de anderen reeds aangepikt door meeuwen. Dit was eveneens het geval met het enige exemplaar van de Wulk *Buccinum undatum* L. dat we vonden. Deze feiten leverden aan het adres van de meeuwen wel enkele verwensingen op. Troost echter voor de verzamelaars : even over de Franse grens zijn ze toch "vogelvrij". Niet alledaags was ook de vondst van een vers fragment van de Gedoornde hartschelp *Acanthocardia echinata* (L.).

Bij de Gastropoden vielen ons de vrij talrijke exemplaren van de Fuikhoren *Hinia reticulata* (L.), omdat ze een zeer verse indruk maakten. Zoals gewoonlijk was ook het Muiltje *Crepidula fornicata* (L.) van de partij. We vonden enkele exemplaren op een Wulk en op krabbenschilden. Het Wenteltrapje *Epitonium clathrus* (L.) was algemeen in het aanspoelsel. Van het Schepje *Philine aperta* Ascanius vonden we slechts 1 exemplaar. Aangespoeld waren ook enkele land- en zoetwatermollusken o.a. de Tuinslak *Cepaea nemoralis* (L.) en de Posthoornslak *Planorbarius corneus* (L.).

Van de algemenere Bivalven vallen te vermelden de talrijke, lege exemplaren van het Zaagje *Donax vittatus* (da Costa), de vele exemplaren van het Nonnetje *Macoma balthica* (L.); lege doubletten en ook levende dieren. Er zaten enkele opvallend grote individuen tussen. De Kokkel *Cerastoderma edule* (L.) was eveneens algemeen met talrijke lege doubletten naast levende exemplaren, vnl. de grotere. Niet erg talrijk was de Witte dunschaal *Abra alba* (Wood), met slechts enkele lege doubletjes. Lege doubletten van de Amerikaanse boormossel *Petricola pholadiformis* Lamarck vonden we regelmatig en van de Witte boormossel *Barnea candida* (L.) slechts één volledig exemplaar. Verder lagen er nog veel kleppen van de Grote strandschelp *Macra corallina* Montagu, doubletten van deze soort vonden we vnl. langs de eblijn. Niet echt algemeen, maar regelmatig te vinden waren lege doubletten van de Stevige strandschelp *Spisula solida* (L.), van de Tapijtschelp *Venerupis senegalensis* (Gmelin) en van de Afgeknotte strandgaper *Mya truncata* L.. Nu en dan troffen we ook opvallend grote individuen aan van de Mossel *Mytilus edulis* L.. En hiermee sluiten we dan het schelpen hoofdstuk af.

Maar ook van andere groepen werden interessante waarnemingen gedaan. Zo vonden we van Kreeftachtigen of Crustacea

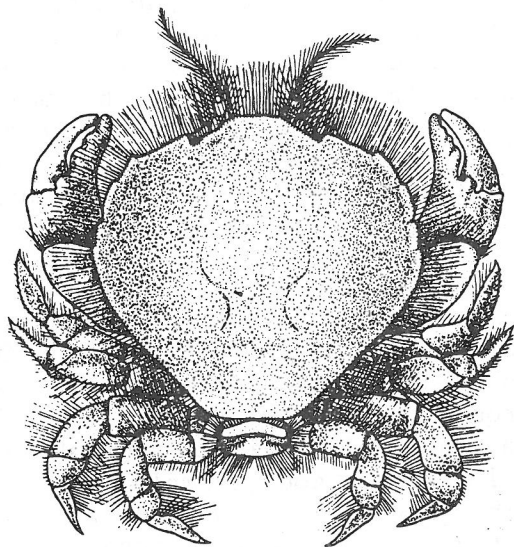
Dosinia exoleta (L.)
(uit G.E. Beedham, 1972)

1 perfect, dood exemplaar van het krabbetje *Thia scutellata* (Fabricius) de zgn. Teennagel. Dit is opnieuw een soort die verder uit de kust leeft en zelden of nooit op 't strand te vinden is. Van de Helmkrab *Corystes cassivelaunus* (Pennant) vonden we 3 carapaxen en 1 volledig vrouwelijk exemplaar. Verder nog een carapax van het Breedpootkrabbetje *Portumnus latipes* (Pennant), talrijke zeer grote, dode exemplaren van de Strandkrab *Carcinus maenas* (L.) naast carapaxen en volledige exemplaren van de Gewo-

ne zwemkrab *Liocarcinus holsatus* (Fabricius) en enkele carapaxen van de Noordzeekrab *Cancer pagurus* L.. Ook de Heremietkreeft *Pagurus bernhardus* (L.) was met enkele levende individuen van de partij. Een stuk hout vertoonde talrijke boorgangen van de

Boorpissebed *Limnoria lignorum* (Rathke)

Bij de Echinodermata of Stekelhuidigen massaal levende Slangsterren *Ophiura texturata* Lamarck tussen het aanspoelsel naast de al eerder vermelde Zeeklitten. De Gewone zeester *Asterias rubens* L. was slechts weinig talrijk aanwezig evenals de kleine Zeeëgel *Psammechinus miliaris* (Gmelin) waarvan fragmenten en enkele schalen zonder stekels te vinden waren.

Thia scutellata (Fabricius)
(uit Holthuis + Heerebout, 1976)

algemeen is.

Bij de Coelenterata of Holidieren massaal ineen geschrompelde anemonen en kolonies van het Zeedenntje *Abietinaria abietina* (L.), enkele kolonies Zeespriet *Nemertesia antennina* (L.) en een nog levende kolonie Gorgelpijppoliepen *Tubularia larynx* Ellis & Solander. En er zullen waarschijnlijk ook nog wel andere hydroïdpoliepen te vinden geweest zijn in het aanspoelsel.

Als vertegenwoordigers van de Mosdiertjes of Bryozoa : massaal kolonies Bladachtig hoornwier *Flustra foliacea* (L.) en kolonies van de Harige vliescelpoliep *Electra pilosa* (L.). Zeevinger *Alcyonidium* sp. vonden we maar weinig talrijk.

Wat betreft de Wormen of Vermes : massaal natuurlijk kokers van de Schelpkokerworm *Lanice conchilega* (Pallas) en levende en dode individuen van het Goudkammetje *Pectinaria koreni* Malmgren in het aanspoelsel. Daarin ook talrijke kokers van de Perkamentkokerworm *Chaetopterus variopedatus* (Renier) en hier en daar kokerfragmenten van de Slijkkokerworm *Sabella pavonina* Savigny. We vonden slechts 1 exemplaar van de Zeemuiskokerworm *Aphrodite aculeata* L. die dus nog altijd niet erg

Ten slotte de vissen (Pisces). Van deze groep vonden we een dode Paling *Anguilla anguilla* (L.) en 2 dode Botten *Platichthys flesus* (L.). Eikapsels troffen we ook aan, namelijk van de Hondshaai *Scyliorhinus canicula* (L.) één exemplaar, enkele van de Stekelrog *Raja clavata* L. en één eikapsel van de Groot-oogrog *Raja naevus* Müller & Henle.

Na een paar uur op 't strand in de overvloed gezocht te hebben bezochten we nog de vissers aan de Ster der Zee te Koksijde. Daar haalden we uit één der vangsten een 10-tal levende Grote tepelhoorns samen met hun typische ronde eiersnoeren. In de vangst verder nog een Gewone zwemkrab gearasiteerd door het Krabbezakje *Sacculina carcini* Thompson, wat niet zo veel bij deze soort schijnt voor te komen.

Een bezoekje aan de boekhandel Univers sous-marin besloot deze geslaagde excursie. En zoals gewoonlijk hadden de thuisblijvers ongelijk. Wie durft er trouwens nu nog te beweren dat er op ons strand nooit iets te beleven valt, laat staan iets nieuws te vinden zou zijn!

* * *

NASCHRIFT

N.a.v. de excursie van 5 mei naar Oostduinkerke wil ik hier van de gelegenheid gebruik maken om aanknopend bij het verslag van deze merkwaardige dag nog wat gedachten neer te schrijven.

Na de overvloed van de excursiedag zelf was het dan ook niet verwonderlijk dat enkelen, waaronder ondergetekende de volgende dag weer op post waren. Dit leverde interessante waarnemingen op van wat er met het aangespoelde kan gebeuren. Alhoewel nog zeker de moeite waard was er toch al een heel sterke afname van de hoeveelheid aanspoelsel (tot \pm 70%). In deze ene dag of na tweemaal vloed lagen er met name opvallend minder Messen en schelpen in 't algemeen. Waren ze terug in zee gespoeld mischien? Ik denk het niet, want ik kon op sommige plaatsen het verdwijningsproces nog goed waarnemen. Het bleek dat heel wat van het aanspoelsel gewoon onder het zand verdwijnt. Dat schuift als het ware over het aangespoelde materiaal heen. Dit fenomeen was vooral duidelijk te zien aan de schuin aflopende wanden naar de zwinnen toe. Daar kon ik frequent Messen zien die deels in, deels nog uit het zand staken. Wat graven leverde veel meer ver-

borgen materiaal op. Het blijkt dus dat eens op het strand geworpen een groot deel van het aanspoelsel niet meer terug in zee verdwijnt maar als het ware op het strand zelf, door de grote mobiliteit van het zandige sediment, begraven wordt. Daarbij worden zwaardere voorwerpen zoals b.v. schelpen die sneller bezinken eerder bedekt. Zo kunnen ze een tijdlang op het strand bewaard worden en eventueel na een storm weer bloot spoelen. Lichter materiaal zoals poliepen kolonies blijven langer zweven in het water en verdwijnen bijgevolg niet zo snel onder het zand. Zulk aanspoelsel vertoont dan eerder de neiging om terug mee in zee te spoelen.

Niet alleen was op die korte tijd de hoeveelheid aanspoelsel sterk verminderd maar er deed zich ook nog een ander "verarmingsfenomeen" voor. Ik merkte nl. een sterke afname van nog levende dieren of schelpen met vleesresten. Voor een groot deel zullen natuurlijk de meeuwen en fouragerende steltlopers hiervoor wel verantwoordelijk zijn. Ik denk niet dat ze elke dag zo'n goed gedekte tafel zullen vinden. Zo waren alle Tepelhoorns die ik nu nog vond aangepikt en waren er vrijwel geen levende *Spisula*'s meer te vinden. Wel vond ik regelmatig "braakballen" van meeuwen met talrijke fragmenten van *Spisula*'s en ook van Kokkels. Het is echter ook mogelijk dat een deel van de Bivalven zich opnieuw heeft kunnen ingraven en zo betere oorden kon opzoeken, aan de laagwaterlijn of in de zwinen.

Op andere tijdstippen had ik wel al ondervonden dat het aanspoelsel dikwijls reeds na één dag heel sterk kon veranderd, meestal verarmd zijn. Nooit eerder heb ik eigenlijk eens stil gestaan bij het verdwijningsfenomeen zelf. Blijkbaar waren wij dus die bewuste zaterdag net op het juiste moment op de goeie plaats.

Wat ik de vijfde mei nog voor belangrijks gevonden heb waren nog een leeg doublet van *Dosinia exoleta* (L.) (30 mm), een gaaf exemplaar van de Helmkrab, ditmaal een mannetje, een nog levende Fluwelen zeemuis, naast nog wat Zwaardscheden en Solens.

Verder valt er nog iets te zeggen over de versheid van het toen angespoelde. Volgens mij lag er naast vrij vers materiaal, aangevoerd door de stormachtige wind van de voorbije dagen, vooral veel materiaal, voornamelijk de lege schelpen, die al voor langere tijd op het strand moeten gelegen hebben. Heel wat van b.v. de Angulussen, de *Spisula*'s, de Kokkels, ook de Messen en vooral het Zaagje waren waarschijnlijk slachtoffers

van de voorbije zeer strenge winter en dus al eerder (in februari) afgestorven. Na weerloos op het strand te zijn terechtgekomen verdwenen ze dan door het eerder beschreven fenomeen tijdelijk onder het zand, om nu door de sterke wind opnieuw bloot te spoelen. Dat de organismen die we op 4 en 5 mei konden vinden al eerder op het strand terecht kwamen wordt ook bewezen door de vondsten van Rappé P. (1985), die al op 13 april groten-deels dezelfde soorten, ook in grote aantallen, aantrof te Nieuwpoort. Inderdaad maakten de meeste van de door ons gevonden Tweekleppigen geen echt frisse indruk meer. Heel duidelijk was dit met name bij het Zaagje. Daarvan vonden we bijna uitsluitend doosjes en niet de "vlindervorm", waardoor ze nog levend leken. Deze "doosjes-vorm" kan optreden als, na een zekere tijd, het ligament losser wordt. Wanneer de schelpen dan in de branding heen en weer bewegen kunnen ze de gemakkelijker te rollen doosjes-vorm aannemen. Overigens moet het Zaagje heel sterk geleden hebben van de strenge winter want we vonden geen enkel levend exemplaar.

Wat het aanspoelen van de ongewone soorten van verder uit de kust betreft, meen ik dat ook hier de uitzonderlijke koude er voor een groot deel de oorzaak van is. Een aantal dieren verzwakken, worden uitgespoeld, kunnen zich niet meer opnieuw ingraven, komen uiteindelijk vlak onder de kust of in de brandingszone terecht en dan is het maar een kleine stap naar het strand zelf. Ik denk dat dit b.v. het geval moet geweest zijn voor de *Dosinia*'s, de *Solens*, de *Sabelscheden* en ook voor krabben als *Thia* en *Corystes*.

Eenmaal op het strand geworpen materiaal kan dus verschillende keren onder het zand terechtkomen en weer blootspoelen alvorens definitief te verdwijnen (door breken of dieper wegzinken in het zand). Zo kon ik op 11 september '85, toen ik opnieuw een bezoekje bracht aan dit strand nog steeds materiaal vinden dat duidelijk afkomstig was van dezelfde periode. Maar de kwaliteit was heel wat minder, naast natuurlijk de kleinere hoeveelheden. Zo had de ene *Cultellus* op die dag gevonden bijna geen periostracum meer en was het moeilijk nog een gave *Solen* doublet te vinden. De schelpen waren bovendien duidelijk

door het rollen meer afgesleten.

<<< *Solen marginatus* Pult.

(uit Prud'homme van Reine, 1979)

Dit hele verhaal om eens aan te tonen dat als je regelmatig het strand bezoekt er steeds weer iets nieuws te beleven valt en je op den duur gaat letten op allerlei fenomenen van langere of kortere duur die op en rond het strand gebeuren.

Tot slot nog een opmerking in verband met de vondsten van de Zwaardschede *Cultellus pellucidus* (Pennant). Zoals gezegd vonden we er 36. Het was echter wel eigenaardig dat we er in 't begin van de excursie geen vonden en pas toen iemand een eerste exemplaar had opgeraapt iedereen er begon te vinden. Ter illustratie het volgende verhaal. Alles begon toen ondergetekende op een bepaald moment opmerkte "hier zou je nu eigenlijk wel eens *Cultellus pellucidus* kunnen vinden". Mijn woorden waren nog niet koud toen Rika Goethals, meteen de daad bij het woord voegde en er één van voor haar voeten opraapte. En als er één ligt, liggen er meerdere. Inderdaad op dezelfde plaats raapte ze er nog 2 op. Meteen was ieders aandacht gescherpt. Toen we allemaal begonnen uit te kijken naar *Cultellus* tussen het fijnere aanspoelsel vonden we geregeld exemplaren. En bij het terugkeren langs het al eerder "afgezochte" traject werden vervolgens nog een tiental "overkeken" exemplaren opgeraapt! Sommigen lagen zelfs zomaar bovenop het aanspoelsel! We hadden er dus voordien niet op gelet. En wij waren nu toch echt geen onervaren strandjutters. Veel exemplaren lagen ook aan de basis van aanspoelseldriehoekjes van fijner materiaal, precies als waren ze daar door een laatste golf achtergelaten.

Ik vraag me eigenlijk af of we ooit wel *Cultellus pellucidus* (Pennant) zouden opgemerkt hebben zonder die eerste, eerder toevallige vondst. Het is in dat verband overigens een gekend en reeds onderzocht fenomeen, dat eenmaal de blik ingesteld is op een bepaalde vorm, die vorm ook gemakkelijker tussen andere vormen opgemerkt wordt. Overigens is het ook zo dat als we al op voorhand verwachten iets niet aan te treffen onze geest, onze blik, daar dus niet op ingesteld is en we er dan ook gemakkelijker overheen kijken. Misschien was dat bij ons ook het geval bij de aanvang van de excursie? Een en ander werpt wel een ander licht op het al dan niet voorkomen van bepaalde soorten. Soms is het misschien beter te schrijven dat ze niet werden gevonden! Het is mij overigens al opgevallen dat als we er eenmaal naar uit kijken bepaalde soorten lang niet zo zeldzaam zijn als wel wordt gedacht. Ik denk b.v. aan het Schepje, en aan het Breedpootkrabbetje. Wat weer niet wil zeggen dat

Cultellus pellucidus (Pennant) altijd zo talrijk zal zijn, maar misschien toch wel algemener dan we dachten.

Tot besluit van dit eerder "filosofisch" stukje nog de moraal van het verhaal : ga er dus niet te snel van uit dat bepaalde, zgn. zeldzame soorten toch wel niet te vinden zullen zijn. Integendeel, bereid je vóór een excursie mentaal grondig voor op wat je zou kunnen vinden en willen aantreffen, b.v. door voordien een paar afbeeldingen te bekijken of echte exemplaren. Het vormbeeld nietwaar. Succes!

Literatuur.

Rappé, P., 1985. Van Neptunus' overvloed.- De Strandvlo 5(2) : 49-50.

Vanwalleghem, R., 1985. Enkele afwijkende exemplaren van de Rechtsgestrepte platschelp *Fabulina fabula* (Gmelin, 1791).- De Strandvlo 5(3) : 69-71.

St. Catharinaplein, 4
8400 Oostende

